

ĐÂU CHỈ MÀU TÍM...

CÔNG THẮNG

Trẻ con thường có những câu hỏi làm người lớn bối rối. Một lần, hần đang bận bịu với bài báo đang viết dở thì đứa cháu gái học lớp 6 bỗng dưng thò đầu vào phòng, hỏi: "Bác ơi, màu tím Huế là màu ra sao?". "Tím Huế, tím Huế, ở ờ... mà cháu nghe ở đâu vậy?" Con bé chỉ vào tivi: "Người ta vừa giới thiệu du lịch Huế, có mấy cô mặc áo dài màu tím mà họ gọi đó là màu tím Huế..." Tím Huế - đến lượt hần hỏi dò: "Cháu thấy màu tím đó ra sao?" Con bé gãi đầu: "Thì cũng như màu tím... bình thường ở các nơi, cháu thấy có gì khác đâu? Ủa, mà sao bác lại hỏi cháu?" - con bé bắt đầu xịu mặt.

Đến lúc này thì ông bác không thể trì hoãn được nữa rồi. đành phải trả lời một cách đơn giản hy vọng rằng con bé sẽ hiểu: "Màu tím Huế không đậm mà cũng không tươi lắm, nó dịu dịu..." "Có giống màu hoa bằng lăng trông dọc đường không?" "Không phải, nó sẫm hơn." "Hay như màu mực tím?" Mực tím thì khi pha đậm, pha nhạt, không xác định được." "Vậy là sao, khó hiểu quá! Bác ở Huế lâu, vậy mà..."

Ồi, phải chi như lệ thường, để mô tả một màu tím nào đó người ta dùng ngay một loài hoa gắn liền sau chữ tím: tím hoa cà, tím hoa bằng lăng, tím hoa sim, tím hoa mua, tím than... hoặc dùng một từ chỉ mức độ hoặc trạng thái đi liền theo như: tím đậm, tím nhạt, tím ngắt...thì thật dễ hiểu, đằng này gắn nó với cả một địa danh nổi tiếng, một vùng đất từng được xưng tụng là "bài thơ đô thị".

Cái câu "bác ở Huế lâu, vậy mà..." của con bé làm hần tự ái thật sự. Thật tình, khoảng tám năm ra Huế học hành rồi làm ở đó trong thập niên 1970, ấn tượng về màu tím Huế với hần không lấy gì đậm lắm, cho dù thỉnh thoảng hần vẫn thấy quý bà quý cô mặc trang phục tím, vẫn nghe nhiều người hát bài "Tà áo tím" của nhạc sĩ Hoàng Nguyên: "Một chiều lang thang bên dòng Hương giang, tôi gặp một tà áo tím..." (đôi khi hần cũng nhảm hát theo, dù rằng nàng áo tím xinh đẹp lúc ấy hơi khó gặp).

MINH HOA NGUYỄN NGỌC THUẦN

Quả vậy, hần không thấy ấn tượng cho bằng màu xanh rêu trên những mái nhà cổ, thành quách, đền đài; không bằng màu xanh biếc lấp lánh dưới ánh nắng của con sông Hương êm đềm; không bằng màu xanh lá cây tỏa rợp đường phố và những khu vườn im ắng; không bằng màu hoa phượng đỏ tươi rục rở suốt dọc đường lên hướng cầu Bạch Hổ (đường phượng bay mù không lối vào - Trịnh Công Sơn); không bằng màu khói sương lãng đãng những sớm mai mùa Đông; bằng màu lam của trang phục thiện nam tín nữ lễ chùa...

Và cũng bởi một điều quan trọng khác: khoảng thời gian ấy - và mấy chục năm trước đó nữa - nữ sinh Đồng Khánh toàn mặc áo dài trắng (mùa mưa thì áo xanh nước biển). Cái thời Trường Áo Tím với nữ sinh áo tím đã lùi quá xa rồi, và những cô nữ sinh áo tím lúc ấy hần đã gọi bằng o bằng dì. Nhớ dạo hần còn học Quốc Học, mỗi lần tan trường, cả một quảng đường Lê

Lợi trước cổng trường tràn ngập một màu trắng tinh khôi của hàng trăm tà áo dài trắng tha thướt. Đẹp và ấn tượng đến nỗi hần ngẩn ngơ. Mà ngay cả một vị giáo sư triết khả kính từng sống nhiều năm bên trời Tây cũng ngẩn ngơ không kém; ông ta đã không tiếc lời ca ngợi: "Đó là con đường đẹp nhất thế giới!" Ấy là nữ sinh, còn với quý bà quý cô thì ngoài màu áo lam, áo đà (nâu) lễ chùa hay khi giỗ chạp, thường ngày đến sở làm hoặc ra phố cũng áo dài nhiều màu, thậm chí cả tông màu sáng và kiểu áo thì đã cách tân với tay raglan, vạt ngắn. Những cô bạn sinh viên cùng trường với hần ăn mặc rất trang nhã, rất "có gout" nhưng cũng ít khi chọn màu tím...

Cho nên, dù đã sống ở Huế gần mười năm (đứa cháu cho là "lâu", nhưng "lâu", "mau" làm sao nói được) nhưng hần không bị hút hồn bởi màu tím Huế để đến bây giờ đâm ra bối rối. Nhưng nói vậy hần ta không định lờ đi "món nợ" với cô cháu gái. Hần lục lại trong ký ức; hần thử đóng vai cô cháu nhỏ đi tìm câu trả lời rõ ràng mà dễ hiểu (!) trong những lần ngồi cả

ÔI, PHẢI CHI NHƯ LỆ THƯỜNG, ĐỂ MÔ TẢ MỘT MÀU TÍM NÀO ĐÓ NGƯỜI TA DỪNG NGAY MỘT LOÀI HOA GẮN LIỀN SAU CHỮ TÍM: TÍM HOA CÀ, TÍM HOA BÀNG LẮNG, TÍM HOA SIM, TÍM HOA MUA, TÍM THAN... HOẶC DỪNG MỘT TỪ CHỈ MỨC ĐỘ HOẶC TRẠNG THÁI ĐI LIỀN THEO NHƯ: TÍM ĐẬM, TÍM NHẠT, TÍM NGẮT... THÌ THẬT DỄ HIỂU, ĐẲNG NÀY GẮN NÓ VỚI CẢ MỘT ĐỊA DANH NỔI TIẾNG, MỘT VÙNG ĐẤT TỪNG ĐƯỢC XUNG TỤNG LÀ "BÀI THƠ ĐỒ THỊ".

phê tán gẫu với bạn bè, trong những lần gặp gỡ dân Huế cổ cựu, trong sách vở và cả trên mạng...

"Tím Huế là màu ra rắng? Có phải là màu tím không đậm mà cũng không tươi lắm..." như hẳn từng mô tả cho cô cháu gái?

Một quý cô tôn nữ - nay đã quá ngũ tuần - giải thích: "Nó tựa tựa tím than nhưng mà tươi chói không thắm. Thời mình đi học chỉ mặc áo dài trắng. Chỉ sau năm 1975 mới nghe người ta nói nhiều về màu tím Huế đó."

Một nghệ nhân may áo dài nổi tiếng thường được mệnh danh là "cây kéo vàng" của cố đô - ông Nguyễn Văn Chi dùng cách ví von, cụ thể: "Tím Huế không phải là màu bông bèo (màu hoa lục bình) trong Nam hay tím hoa cà ngoài Bắc, cũng không giống màu tím đậm của quả mồng tơi như nhiều người lầm tưởng. Với người cố đô, tím Huế không ngả qua đen, không tía qua đỏ mà chỉ đủ đậm như màu mực học trò trên giấy trắng."

Một cố họa sĩ nổi tiếng từng nghiên cứu về bảng màu truyền thống Huế - ông Phạm Đăng Trí: "Đối với màu

tím, phụ nữ Huế quan niệm đó là màu trang nhã, trông không buồn, có khi vui cũng chỉ vui nơi khóe môi, không nồng nàn như hoa lài mà thoang thoang như hương lan thanh đậm. Vì vậy đàn bà con gái thường mặc màu tím... và nữ sinh thường chọn màu này để làm đồng phục. Tím là sắc lạnh, là sắc thuộc âm, nằm dưới cùng trong quang phổ, phát ra bước sóng ngắn và sức sáng nhẹ nhàng... Điều vừa trình bày chứng tỏ ý thức thẩm mỹ của chị em xứ này qua việc chọn màu tím để ví với đức tính của mình thì thật là tinh tế. Do đó đã sinh ra từ ngữ màu tím Huế."

Giải thích như nhà họa sĩ xem ra rất sâu và bài bản. Nhưng mà cũng không chỉ như vậy.

Một nhà thơ trữ tình đậm đặc chất Huế: "Không gian, cây cỏ xứ Huế bàng bạc một màu tím: hoa sim, hoa mua, hoa bâng khuâng trên đồi, hoa sấu đông hai bên đường, hoa tầm xuân, hoa cúc trong vườn..., áo dài tím trên phố xưa, chiếu tím trên sông Hương... Màu tím biểu hiện sự dịu dàng mà sâu lắng, thâm trầm như tâm hồn con người xứ Huế..."

Đọc cuốn *Từ ngữ Huế xưa* (NXB Thuận Hóa) thấy nhà văn Trần Kiên Đoàn, dân Huế gốc nay định cư ở Mỹ, nói rằng: "Màu "tím Huế" là màu tím ngát, mịn màng và long lanh do những rặng mây chiều mùa Thu phía Tây Nam bắt ánh sáng mặt trời đã chéch theo mùa, chiếu xuống núi đồi, cây cỏ, dòng sông và sương chiều, khói sóng quện lại mà thành. Có lẽ màu tím Huế là màu của thiên nhiên nơi đây. Khung trời chiều chắc đã tím mênh mang cả nghìn năm trước khi con người có mặt". Ông Đoàn còn quay về thời xa xưa của châu Ô, châu Rí với hình ảnh người phụ nữ Chiêm Thành ưa mặc màu tím (đến bây giờ cũng còn thông dụng) để thử gọi lên một mối liên hệ nào đó với khung hóng về màu tím của phụ nữ xứ Huế. Và cho đến giờ cũng vậy".

Chao ơi, cái màu tím Huế tưởng như chỉ cần giải thích vài dòng về sắc độ, về vị trí trong dải màu hóa ra lại mênh

mang, xao xuyến. Nó như mang trọn cả non nước - khí hậu - lịch sử - tâm tính con người trong đó. Nó là màu của tâm cảm, là một thứ ngôn ngữ đắm thắm mà xao động lòng người; nó là màu hoài niệm, thủy chung, yêu dấu - nhất là với những ai đã xa Huế.

Lại nhớ đến "màu thời gian" của nhà thơ Đoàn Phú Tứ hồi tiền chiến. "Màu thời gian không xanh; Màu thời gian tím ngát; Hương thời gian không nồng; Hương thời gian thanh thanh". "Màu thời gian" sao mà mông lung ảo diệu!

Đem cái màu tâm cảm mênh mang ấy diễn ra thành lời cho một cô bé thiếu hiểu thì quả là hơi... bị khó. Có lẽ tốt nhất là hẳn ta sẽ nói với đứa cháu của mình rằng: "Bác sẽ gom góp những gì bác biết về màu tím Huế để diễn thành bài cho cháu đọc. Có những điều cháu hiểu được. Cũng có những điều cháu thấy mơ hồ. Không sao, dần dần lớn lên cháu sẽ hiểu thêm. Nhưng ít nhất cháu nên một lần đến Huế, ngắm dãy núi Kim Phụng mờ xa và hoàng hôn trên sông Hương, viếng đền đài lăng tẩm, thăm các nhà vườn phủ đệ, nghe tiếng chim rơi trong tịch mịch của chiều Đại Nội, làm bạn với các cô nàng dễ thương "mô tê răng rứa"... khi ấy có thể cháu sẽ cảm nhận hết màu tím Huế."

Còn hẳn ta? Hẳn vẫn giữ ấn tượng về màu sắc xứ Huế của riêng mình. Dù màu tím Huế đã quá nổi tiếng, với hẳn ta, đó chỉ là một trong những màu rất đặc trưng của Huế. Ngoài tím Huế, còn là sắc màu xanh biếc của con sông mang mùi hương kỳ diệu của cây cỏ từ nguồn, là màu rêu phong trên những thành quách, lăng tẩm, cổ tự, là màu phượng đỏ rực trong nắng Hạ, là màu khói sương lãng đãng sớm mùa Đông qua cầu trắng bạc và nhất là màu trắng tinh khôi của đàn bướm trắng nữ sinh Đồng Khánh giữa màu xanh nõn của vòm cây long não dọc bờ sông êm đềm... ■

